

ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

РОСТИСЛАВ
КОЛОМІЄЦЬ

ЄВГЕН
ПЛУЖНИК

Харків
«Фоліо»
2021

Розділ 1

ТРАГІЧНИЙ ОПТИМІСТ

«На межі двох епох неминуче з'являються люди, що зависають якраз на грані, звідки видно далеко назад і ще далі вперед. Отже, вони слабують на хворобу, якої люди жодної партії ніколи не прощають — на гостроту зору».

Валер'ян Підмогильний

Почну з мінорної для «усього прогресивного людства» ноти: 21 січня 1924 року помер Володимир Ілліч Ленін. Ця смерть приголомшила Євгена Плужника. «Він» — перший його твір, який він (знову «він») опублікував під власним ім'ям, присвячений постаті Леніна, у додатку до газети «Пролетарська правда» — ілюстрованому журналі «Глобус».

Вслухаємось у ці траурно-кострубаті рядки:

Поруч з нами —
той,
кого в народі
уквітчають коротенько —
Він!
Але вічна правда робітнича —
Він!
Проминуть, мов сон, десятиріччя
Болю, крові, боротьби і війн,
Але вічна пам'ять робітнича —
Він...

Дивний відгук.

Беземоційний некролог — ні співчуття, ні жалоби. Автор дивиться на цю подію збоку: Леніна називає у третій особі, не Ілліч, не вождь — «Він». Свого ставлення до нього не висловлює, прикриваючи його «робітничою правдою». Єдине правдиве свідчення — від себе: його передчуття, що українців чекає попереду «десятиріччя болю, крові, боротьби і війн»...

Це — на перший погляд.

Якщо вдуматись — але хто вдумується, читаючи некролог? — то некролог виростає в обвинувачення. Хто винен, що українці були занурені у «десятиріччя болю, крові, боротьби і війн»? І будуть занурені у наступні десятиріччя?.. Он і росіяни засумнівались у безумовній історичній правоті вождя світового пролетаріату...

Я, приміром, розглядаю цей некролог як проїзний квиток поета в українську радянську літературу. Відмітився — і по тому. Припускаю, що моя трактовка цього вірша не співпаде із думкою декого з читачів. І прекрасно! На це і розраховував Плужник, вступаючи у діалог з читачами, не претендуючи на остаточну істинність своїх міркувань, лишаячи їх на суд читачів...

У самій долі Плужника — в його житті і творчості — чимало незбагненого, загадкового, суперечливого. Його твори викликають неоднозначне тлумачення і неодноголосне схвалення. І це природно: вони звернені не до всього народу в цілому, а до кожної людини особисто, вони не містять у собі

остаточних відповідей на корінні питання буття, але спонукають читача замислитись...

«Думайте! Сперечайтесь зі мною!» — закликає Плужник.

Одне безперечно: прагнення до вільної творчої самореалізації Плужник здійснював у щирому мистецькому слові, розкриваючи свій внутрішній світ — образно виражаючи власну думку і переживання, інтуїтивні осявання і раптові враження: про свій буремний час і людину, кинуту у полум'я революції, громадянської війни, боротьбу українського народу за незалежну державу, проти радянського НЕПу, політики «українізації». І ніколи не зраджував своїй мистецькій настанові, за що і поплатився, захищаючи вічне і нетлінне у світовій культурі і душі людини.

Поет щиро розкриває читачам свій внутрішній світ, сповнений часом сумнівами, розпачем, печаллю, але й співзвучністю із загальнолюдськими духовними цінностями, вірою у їх перемогу у житті. І цю віру він хоче вселити в душі українців:

В дні вересневі. Мудро на землі,
Як від озер, порослих осокою,
Кудись на південь линуть журавлі.
Вір і наслідуй. Учневі негоже
Не шанувати визнаних взірців,
Бо хто ж твоїй науці допоможе
На певний шлях ступити з манівців.

І все-таки: за що ж він поплатився? Ніколи не був членом якихось ворожих радянській владі партій і організацій. Щоправда, також не помишляв і бути комуністом. Ніколи не

ЇХ ЗВЕЛА ДОЛЯ

«Миттеворосте чудова!
Зупинись! Тривай!»

Гете

На схилі літ 90-річна дружина поета Галина Автономівна, емігрувавши у роки війни у США і проживаючи у китайському кварталі Нью-Йорка, згадувала на прохання Миколи Жулинського про те, як вона дуже дивно познайомилася з Євгеном Плужником. Це сталося у 1923 році, а для неї — як вчора.

За свідченням очевидців, у зовнішності поета було щось магнетичне. Недарма ж він зміг на одній студентській вечірці зачарувати першу красуню музично-драматичного інституту Галину Коваленко, не сказавши при цьому жодного слова за весь вечір.

Як це сталось.

Галина була на рік молодша від Євгена. Закінчивши історико-філологічний факультет Київського інституту народної освіти, вирішила спробувати себе в акторстві, і тепер вчилася на молодшому курсі музично-театрального інституту. У неї було багато залицяльників. Якось Євген пристав до групи студентів театрального, які проводжали її додому. Заходять до неї в кімнату. Євген сидить мовчки і спостерігає за загра-

ванням хлопців до Галини. Буває іронічно усміхнеться. Інколи закине щось дошкульне на адресу якогось хлопця, якого вважає за свого суперника. Ось до неї підходить його головний конкурент — галичанин Іван Рудницький. Він знає Галину давно і свій інтерес до неї підтверджує запрошенням до Відня.

Раптом у розпалі веселощів Євген раптово підходить до Галини, цілує її і без пояснень іде.

?..

«Мені хтось тоді і каже: «Чи ти не сповна розуму? У нього ж відкрита форма туберкульозу». А я кажу: «Будем разом помирати» — продовжує згадувати Галина Автономівна. — Наступного вечора знов приходить. Сидить і мовчить. Раптом каже, ніби вибачаючись: «Ну, й начудили ми вчора з вами, панно Галино...»

А потім Євген зникає на кілька місяців.

Приголомшена Галина обурювалась його дивною поведінкою, гірко плакала. Плакала, бо закохалась...

З'явився Євген так само несподівано, як і зник. Пояснив, що вчителював у Миргороді і перевіряв свої почуття до неї.

Звучить начебто банально, але банальними можуть стати будь-які істини, повторювані дозволено. У Плужника вони звучать як самовідкриття свого відношення до жінки.

Ну, приміром:

«Люди часто говорять: «Я вас кохаю» тоді, як треба сказати: «Я вас хочу» — це з афоризмів Плужника. — Причім дуже часто на місце цього «вас» у другій формулі можна підставляти багатьох...»

Або:

«Щоб покохати жінку, треба полюбити її як людину. Шукати в жінці людину — це суть кохання, в нім різність статей тільки підкреслює одність єства»...

Про свою першу і єдину любов 90-літня Галина Автономівна Плужник розповідала Миколі Жулинському на його прохання, і ми безмірно вдячні йому за це.

«Я молоденька була, мамі кажу: «Мамочко, ти знаєш, за кого б я заміж вийшла? Як я заплющу очі й на всьому світі буде тільки одна людина, то та, що мені суджена». Нас не вінчали, нічого ж бо того вже не можна було, хоч батько мій священник.

І от приїхали ми... Я постукала, вийшла мама...

— О, моє Галенятко приїхало. А це хто?

Кажу: «Мамочко, ти вже мене поцілувала, а тепер його поцілуй».

— А чого б я його буду цілувати?

— Бо то, — кажу, — тепер мій чоловік.

— А, це той, що на всьому світі один...

А Євген довго не міг прийти до тями, збагнувши, що Галина — це єдина і на все життя:

Я вас, Галю, згадував сьогодні.

Хотілося мені вас побачити.

Усе здавалося, що ви самотні

І десь далеко плачете.

Смішно це, але мені так хочеться

Про якість майбутнє з вами балакати,

Дивитися, як день квітневий точиться...

А може, й плакати...

ЗМІСТ

<i>Розділ 1</i>	
Трагічний оптиміст	3
<i>Розділ 2</i>	
У пошуках себе	13
<i>Розділ 3</i>	
Їх звела доля	28
<i>Розділ 4</i>	
Минають дні, минають ночі... ..	40
<i>Розділ 5</i>	
«Галілей»	53
<i>Розділ 6</i>	
1926 рік	60
<i>Розділ 7</i>	
Блискавки поетичного осявання	67
<i>Розділ 8</i>	
Філософія життя. У відчутті плинності часу	75

<i>Розділ 9</i>	
«Недуга»	79
<i>Розділ 10</i>	
Драматургічні пропозиції	83
<i>Розділ 11</i>	
Як відходив з життя Євген Плужник, або Як відходили від життя Євгена Плужника	94
<i>Розділ 12</i>	
Життя в історії	111
<i>Розділ 13</i>	
Як бути щасливим	120